

Metaforák és az idő valóságossága

Nyíri Kristóf

nyiri.k@eik.bme.hu

BME GTK Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Intézet

Műszaki Pedagógia Tanszék

2008-ban van a százéves évfordulója mind McTaggart az idő nem-valóságos voltáról szóló tanulmánya megjelenésének, mind Minkowski híres előadásának, amelyben bevezette az egyesített tér-idő fogalmát. Mind McTaggart, mind Minkowski kételkedik a "múló" vagy "áramló" idő köznapi metaforáinak találó voltában, s ez a kétely szinte egyöntetű a kortárs filozófiában. Mivel azonban egyfelől a köznapi gondolkodás az idő megragadásához, s másfelől a tudományos gondolkodás a maga idővel kapcsolatos teoretikus entitásaihoz éppenséggel metaforákon át jut el, a filozófiának nem szertefoszlania kellene ama köznapi metaforák helyénvalóságába vetett hitünket, hanem ellenkezőleg, valóság tartalmukat megmutatni. Ehhez a feladathoz eszközöket a filozófia elsősorban az ún. konceptuális vagy kognitív metafora-elmélettől és annak örököseitől kölcsönözhet, a legfontosabb szerzők: Lakoff és Johnson, Grady, Kövecses és Evans. A tervezett előadás izomtónus és időérzék összefüggésének Münsterberg-féle elméletéből indít, majd tovább lép a képek nem-konvencionalista elmélete (a kép azáltal reprezentál, hogy *hasonlít* a valóságra) és a mozgó képek (időben történő képek) mint teljesértékű képek elmélete felé (az állókép pusztá határesetre a mozgó képnek, nélküli utóbbi kifejezőerejét), hogy végül kiaknázza a kognitív metafora-elmélet s különösen a kinesztetikus képiséma-metaforák elméletének eszközeit: az idő fogalmát a térbeli mozgás képein és metaforáin át artikuláljuk. Veridikus képek kikerülhetetlen metaforákon át az idő múlásának és áramlásának common-sense elképzeléséhez vezetnek; a filozófia feladata ezen elképzelés magyarázata és védelmezése.